

Kiedy chcemy być idealizowani w bliskich związkach interpersonalnych?

Rola samowiedzy i metapercepcji w wybranych rolach społecznych

Elżbieta Stojanowska*

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa

WHEN DO WE WANT TO BE IDEALIZED BY PARTNER? THE ROLE OF SELF- KNOWLEDGE AND METAPERCEPTION IN SELECTED SOCIAL ROLES

Two investigations concern relationships between positiveness of self-knowledge, actual metaperception and desired metaperception of women and men with different degree of self-esteem (I study) or different self-construals (II study) in selected social roles: intimate partners, fathers and mothers, daughters and sons. The key variable – a desired metaperception – is evaluated on the scale measuring subject desire to be idealized, depreciated or evaluated objectively. It was expected that subjects who desire to be idealized have less positive self-knowledge and actual metaperception, as well lower self-esteem and higher degree of interdependent self, compared with subjects desire to objective evaluations. The results showed that vast majority of participants wanted to be evaluated objectively, and personality variables slightly differentiated the character of desired metaperception. Participants who desired to be idealized by partners are characterized by less positive self-knowledge and actual metaperception, compared with participants eager to objective self-evaluation. Results suggest that deficit of positive appraisals (own or attributed to partner's assessments) are direct reason of the desire to be idealized by others.

Key words: self-knowledge, actual and desired metaperception, social roles, self-esteem, self-construals

WPROWADZENIE

Człowiek jako istota społeczna potrzebuje społecznego potwierdzenia swojego Ja, choć nie ma zgody wśród badaczy na temat rodzaju preferowanych informacji zwrotnych: czy są to informacje „realistyczne” – odzwierciedlające dotychczasowe przekonania jednostki na swój temat (Swann, 1990; Swann, Hixon i DeLaRonde, 2002), czy idealizujące Ja – nawiązujące do pożądanego obrazu Ja i aspiracji jednostki (Murray, Holmes, Griffin, 1996a; Murray, Holmes i Griffin, 2000). W relacjach z osobami bliskimi opinie na temat jednostki mogą pełnić – obok wspomnianej wyżej roli tożsamościowej – również funkcje stricte interpersonalne: komunikować postawy emocjonalne partnerów względem siebie. Dotyczy to głównie opinii na temat cech interpersonalnych jednostki ważnych dla związku, w mniejszym stopniu cech sprawnościowych. Na przykład opinia Adama o żonie Ewie, że jest ciepła i zaangażowana w związek bardziej bezpośrednio oddaje stosunek emocjonalny do żony niż opinia o jej inteligencji czy łatwości podejmowania decyzji.

Zdecydowana większość psychologów opowiada się za dominacją egotystycznej motywacji samopoznania (Aronson, 1992; Greenwald, 1980; Murray, Holmes i Griffin, 1996a; Murray, Holmes i Griffin, 2000; Taylor i Brown, 1988), co oznacza, iż niezależnie od samooceny jednostka pragnie zdobywać informacje pozytywne na swój temat. Jednak tylko w przypadku osób o niskiej samoocenie takie preferencje oznaczają potrzebę bycia idealizowanym. W przypadku osób o wysokiej samoocenie motywacja egotystyczna w znacznym stopniu pokrywa się z motywacją konserwatywną – preferowaniem informacji potwierdzających „obiektywny” (pozytywny) obraz Ja. Należy zatem oczekiwać, że potrzeba idealizowania silniej występuje u osób o niskiej samoocenie, ponieważ to one krytycznie oceniają siebie i pragną dowartościować się w oczach partnera. W przeciwieństwie do nich osoby o wysokiej samoocenie nie potrzebują idealizowania, gdyż akceptują siebie i dostrzegają w swoim realnym Ja wiele zalet. Ponadto należy sądzić, że potrzeba bycia idealizowanym dotyczy głównie cech interpersonalnych, istotnych dla związku.

Opinie na temat jednostki, nawet ze strony bliskich osób, często nie są komunikowane bezpośrednio (zwłaszcza gdy dotyczą wad), bądź są przez nią interpretowane w tendencyjny sposób, co sprawia, że ich subiektywny

* Korespondencję dotyczącą artykułu można kierować na adres: Elżbieta Stojanowska, ul. Osmańczyka 22/81, 01-494 Warszawa.
e-mail: elasto@autograf.pl

odbior może odbiegać od rzeczywistości. Przekonanie jednostki na temat tego jak oceniają ją inni, czyli metapercepcja, w większym stopniu zależy od samooceny jednostki niż rzeczywistych ocen otoczenia (Kenny i DePaulo, 1993; May, 1991). W związkach interpersonalnych osoby o pozytywnej samoocenie mają bardziej pozytywną metapercepcję niż osoby o negatywnej samoocenie (Murray, Holmes i Griffin, 2000). Murray i Holmes dowiedli, że metapercepcja pośredniczy między samooceną jednostki a jej oceną partnera i zadowoleniem ze związku (Murray, Holmes i Griffin, 2000): osoby o wysokiej samoocenie są bardziej zadowolone z relacji oraz korzystniej oceniają partnerów z powodu bardziej pozytywnej metapercepcji, w porównaniu z osobami o niskiej samoocenie. Pozytywność metapercepcji staje się wzorcem, do którego na zasadzie wyrównywania (odwzajemniania) postaw dopasowywana jest percepcja partnera. Trudno bowiem dostrzegać zalety u partnera, o którym jednostka jest przekonana, że ocenia ją krytycznie.

Podstawowe zniekształcenia w percepcji partnera w bliskich związkach, takie jak idealizowanie partnera (Murray, Holmes i Griffin, 1996a), przecenianie podobieństwa partnera do siebie (Kenny i Acitelli, 2001; Murray, Holmes i in., 2002) czy trafności wiedzy o partnerze (Swann i Gill, 1997), zazwyczaj traktowane są jako procesy nieświadome. Boyes i Fletcher (2007) przekonują, że osoby pozostające w udanych związkach intymnych są świadome zniekształceń występujących we wzajemnych ocenach: zdają sobie sprawę z tego, że partnerzy oceniają je bardziej pozytywnie niż same myślą o sobie oraz z tego, że idealizują swoich partnerów; pragną także, aby partnerzy oceniali je w wyidealizowany sposób. Autorzy badań sądzą, że świadomość występowania zniekształceń w ocenie bliskich osób jest powszechna, lecz wyciągają swoje wnioski na podstawie wskaźników idealizowania nie do końca jednoznacznych. W ich badaniach oceny zniekształceń były dokonywane na skalach 7-stopniowych, na których środkowa cyfra 4 oznaczała oceny obiektywne (własnej osoby lub partnera), cyfry poniżej 4 (od 1 do 3) oceny zaniżone, a od 5 do 7 – oceny zawyżone w stosunku do rzeczywistości. Badacze obliczyli średnie ocen dla całej badanej grupy, które były istotnie wyższe od wartości 4 (oceny obiektywnej) i na tej podstawie wnioskują, że świadomość idealizowania partnera lub/i bycia idealizowanym przez partnera jest zjawiskiem powszechnym. Średnie ocen nie informują jednak o tym jaki procent badanych był przekonany o idealizowaniu, a jaki o ocenach obiektywnych, nie mówią też precyzyjnie o poziomie zniekształceń. Zastrzeżenie można wyjaśnić na następującym przykładzie: W grupie 50 badanych 40 osób uważa, że jest oceniana obiektywnie (oceny na 4), a 10 że skrajnie idealistycznie (oceny na 7). Średnia ocen w całej grupie wynosi 4.6 i jest istotnie wyższa od wartości 4. Wynik ten nie oznacza jednak, że większość czuje się idealizowana, bo tak naprawdę takich osób jest zaledwie 20 procent. Wynik ten nie oznacza również, że badani czują się tylko trochę idealizowani (średni wynik między 4 a 5 mógłby to sugerować), bo w przykładowej

grupie owa mniejszość czuje się maksymalnie idealizowana (średnia w podgrupie wynosi 7).

Konkludując, wniosek Boyes i Fletchera o powszechnie występującej świadomości wzajemnego idealizowania partnerów w intymnych związkach nie znajduje jednoznacznego empirycznego potwierdzenia w ich badaniach i wart jest dalszej weryfikacji, poszerzonej o różne typy relacji interpersonalnych oraz poszukiwania różnic indywidualnych w tym zakresie.

BADANIE 1*

Celem pierwszego badania było ustalenie w grupie kobiet pozostających w różnych relacjach interpersonalnych (nie tylko damsko-męskich) w jaki sposób pragną być spostrzegane przez osoby bliskie: obiektywnie czy w wyidealizowany sposób. Poszukując prawidłowości w tym zakresie interesowano się znaczeniem samooceny, samowiedzy jednostki i jej aktualnej metapercepcji dla pożądaných ocen ze strony partnerów związku. Sformułowano hipotezę „deficytu pozytywnych ocen”: oczekiwano, że pożądana metapercepcja będzie wyidealizowana gdy jednostka ma niższą samoocenę globalną, bardziej krytycznie ocenia swoją rolę oraz ma mniej pozytywną aktualną metapercepcję. Nawiązując do badań Murray, Holmesa i Griffina (2000) pokazujących, że metapercepcja odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu związków interpersonalnych i jest mediatorem zależności między samooceną i zadowoleniem z relacji, sprawdzono, czy analogiczną rolę odgrywa metapercepcja w przewidywanym związku między samooceną a pożądaną metapercepcją. Można bowiem oczekiwać, że osoby o niższej samoocenie pragną bardziej wyidealizowanych ocen ponieważ są przekonane o krytycznej ocenie ich osoby przez partnera (mają mniej pozytywną metapercepcję).

METODA

Osoby badane

W badaniu wzięło udział 88 młodych kobiet w okresie wczesnej dorosłości ($M_{\text{wieku}} = 21.3$) w roli dziewczyny (posiadającej romantycznego partnera), 50 młodych kobiet w okresie wczesnej dorosłości ($M_{\text{wieku}} = 22.5$) w roli córki, 67 kobiet ($M_{\text{wieku}} = 48$) w roli matki (posiadającej córkę w okresie wczesnej dorosłości) oraz 50 kobiet w roli żony ($M_{\text{wieku}} = 26$). Kobiety w roli dziewczyny były w związku intymnym co najmniej od roku, lecz mieszkały osobno, natomiast kobiety w roli żony co najmniej od roku były w związku małżeńskim.

Przebieg badań

Badania miały charakter indywidualny i przeprowadzono je w warunkach naturalnych. Osoby badane wypeł-

* Badania zostały wykonane w ramach prac magisterskich przez: Biernacką (2010), Piechowicz (2010), Sitek (2010) oraz Sobczak (2010).

niały krótką metryczkę, która sprawdzała, czy występują w interesującej badaczy roli, a następnie wykonywały metody do pomiaru samooceny, pozytywności samowiedzy w określonej roli, pozytywności aktualnej metapercepcji oraz pożądanej metapercepcji.

NARZĘDZIA POMIARU

Samoocena

Do pomiaru samooceny, rozumianej jako globalne samowartościowanie jednostki, wykorzystano Skalę Samooceny SES Rosenberga w polskiej adaptacji Łaguny, Lachowicz-Tabaczek i Dzwonkowskiej (2008). Metoda składa się z 10 twierdzeń ocenianych na 4-stopniowych skalach. W polskiej próbie standaryzacyjnej ($N=1121$) średnia wartość samooceny wynosi 29.5 ($SD=4.28$). W niniejszych badaniach do obliczeń statystycznych wykorzystano wyniki surowe dla tej zmiennej.

Samowiedza

Do pomiaru pozytywności samowiedzy w rolach społecznych skonstruowano własne narzędzia pomiaru – skale ocen. Na podstawie badań pilotażowych przeprowadzonych w grupach kobiet pozostających w analogicznych rolach jak docelowe osoby badane, wyodrębniono po 7 zdań dla każdej roli, opisujących pozytywne zachowania w roli. Zdania te, w opinii oceniających, najlepiej opisywały tzw. „dobrą” dziewczynę, córkę, żonę i matkę.

Na przykład w roli córki były to zdania takie jak: „Akceptuję matkę taką jaka jest”, „Jestem szczerą z matką”, w roli matki: „Daję wsparcie mojej córce”, „Rozmawiam z córką na każdy temat”, w roli żony: „Szanuję swojego męża”, „Jestem wierna”, „Doceniam jego sukcesy”, w roli dziewczyny: „Wspieram mojego chłopaka kiedy tego potrzebuje”, „Ufam mojemu chłopakowi”. Każde zdanie było oceniane na 5-stopniowej skali Likerta, na której 1 oznaczało: „wcale taka nie jestem”, a 5 – „właśnie taka jestem”. Ze względu na wysoką spójność ocen zdań dotyczących każdej roli (α Cronbacha $> .8$) wskaźnikiem pozytywności samowiedzy była średnia ocen dla 7 zdań.

Metapercepcja

Do badania metapercepcji wykorzystano zdania, które zostały wprowadzone do badania samowiedzy, lecz zostały przekształcone tak, aby oddawały opinie partnera na ten sam temat. Na przykład do badania metapercepcji w roli córki wykorzystano takie zdania jak: „Matka czuje się przeze mnie akceptowana”, „Matka uważa, że jestem z nią szczerą”, w roli matki: „Córka czuje, że ją wspieram”, „Córka wie, że może ze mną porozmawiać na każdy temat”, w roli żony: „Mąż czuje się przeze mnie szanowany”, „Mąż uważa, że jestem mu wierna”, „Mąż uważa, że doceniam jego sukcesy”, w roli dziewczyny: „Mój chłopak uważa, że może liczyć na moje wsparcie”, „Mój chłopak wie, że mu ufam”. Każde zdanie było oceniane na 5-stopniowej skali Likerta, na której 1 oznaczało: „wcale tak nie jest”, a 5 – „właśnie tak jest”. Podobnie jak dla samowiedzy uzyskano wysoką spójność ocen wszystkich zdań (α Cronbacha $> .75$) i dlatego wskaźnikiem pozytywności metapercepcji była średnia ocena 7 zdań.

Pożądana metapercepcja

Ta zmienna była badana na 7-stopniowej skali, wykorzystywanej w badaniach Boyes i Fletchera (2007). Osoby badane odpowiadały na pytanie w jaki sposób chciałyby być oceniane w swojej roli przez partnerkę/partnera roli:

1	2	3	4	5	6	7
zdecydowanie gorzej niż jestem	gorzej	trochę gorzej	obiektywnie: taka jaka jestem naprawdę	trochę lepiej	lepiej	Zdecydowanie lepiej niż jestem naprawdę

WYNIKI

W każdej roli społecznej dominującą kategorią pożądaną metapercepcji była kategoria ocen obiektywnych (Tabela 1). Tylko jedna osoba badana (w roli żony) deklarowała pragnienie ocen trochę gorszych od tych, które uważała za obiektywne na jej temat. Nie uzyskano istotnych różnic w strukturze pożądaną metapercepcji między kobietami wchodzącymi w różne role społeczne. We

Tabela 1

Pożądana metapercepcja kobiet w różnych rolach społecznych – dane procentowe i liczbowe

Role	Pożądana metapercepcja					Chi-kwadrat
	Trochę gorzej	Obiektywnie	Trochę lepiej	Lepiej	Zdecydowanie lepiej	
Dziewczyna ($N=88$)	0	72 (64*)	10 (9)	10 (9)	8 (6)	107.18; $p<.001$
Żony ($N=50$)	2 (1)	64 (32)	14 (7)	14 (7)	6 (3)	63.2; $p<.001$
Córki ($N=50$)	0	60 (30)	28 (14)	6 (3)	6 (3)	39.12; $p<.01$
Matki ($N=53$)	0	75 (40)	15 (8)	4 (2)	6 (3)	73.56; $p<.001$
Razem	<1 (1)	69 (166)	16 (38)	9 (21)	6 (15)	100 (241)

Chi-kwadrat($df=12$, $N=241$)=15.48; $p>.03$; n.i.; * – w nawiasach podane są liczebności

wszystkich rolach kobiet uzyskano wysokie korelacje samowiedzy z aktualną metapercepcją, pozostałe związki przedstawiały się znacznie skromniej lub nie wystąpiły w ogóle w poszczególnych rolach (Tabela 2). I tak, tylko w roli dziewczyny i córki, kobiety o wyższej samoocenie charakteryzowały się również bardziej pozytywną aktualną metapercepcją, w pozostałych dwóch rolach (żony i matki) nie uzyskano związku między samooceną i metapercepcją. W trzech rolach (dziewczyny, żony i córki) kobiety o bardziej pozytywnej metapercepcji aktualnej pragnęły bardziej realistycznej metapercepcji (korelacje ujemne z pożądaną metapercepcją).

z samooceną w roli predyktora (I analiza), dla pożądanego metapercepcji z samooceną w roli predyktora (II analiza) oraz dla pożądanego metapercepcji z oboma zmiennymi (samooceną i metapercepcją) w roli zmiennych wyjaśniających zmienną zależną (III analiza). Metapercepcja pełni rolę mediatora jeśli dwie pierwsze analizy regresji są istotne statystycznie, natomiast w III analizie rola samooceny zostaje zredukowana na rzecz aktualnej metapercepcji jako istotnej zmiennej wyjaśniającej.

Samoocena (jak pokazuje Tabela 3) była istotnym pozytywnym predyktorem aktualnej metapercepcji córek (I analiza) i negatywnym predyktorem pożądanego metapercepcji

Tabela 2

Korelacje między zmiennymi w grupach kobiet w różnych rolach społecznych

Rola		Samowiedza	Aktualna metapercepcja	Pożądana metapercepcja
Dziewczyna N=88	Samoocena	.262*	.286*	n.i.
	Samowiedza		.685**	n.i.
	Aktualna metapercepcja			-.182 [^]
Żona N=50	Samoocena	n.i.	n.i.	-.274*
	Samowiedza		.791**	-.316*
	Aktualna metapercepcja			-.275*
Córka N=50	Samoocena	.328*	.419**	-.422**
	Samowiedza		.817**	n.i.
	Aktualna metapercepcja			-.264 [^]
Matka N=50	Samoocena	n.i.	n.i.	n.i.
	Samowiedza		.926**	-.232 [^]
	Aktualna metapercepcja			n.i.

** $p < .001$; * $p < .05$; [^] $p < .01$

Tylko w roli córki uzyskane korelacje dawały podstawy do oczekiwania, że aktualna metapercepcja może być mediatorem zależności między samooceną i pożądaną metapercepcją. Zgodnie z warunkami mediacji (Barron i Kenny, 1986) w grupie córek samoocena korelowała z aktualną metapercepcją i pożądaną metapercepcją oraz aktualna metapercepcja pozostawała w istotnym związku z pożądaną metapercepcją. Zgodnie z procedurą weryfikacji mediacji (Barron i Kenny, 1986) w grupie córek wykonano 3 analizy regresji: dla aktualnej metapercepcji

percepcji (II analiza). Po wprowadzeniu do modelu obu zmiennych: samooceny i aktualnej metapercepcji (III analiza) nadal samoocena była istotnym negatywnym wyznacznikiem pożądanego metapercepcji, a aktualna metapercepcja nie decydowała o pożądanym wizerunku. Oznacza to, że samoocena córek była wyznacznikiem pożądanego metapercepcji niezależnie od tego, jak czuły się oceniane przez matki: córki o wyższej samoocenie chciały być oceniane bardziej realistycznie niż córki o niższej samoocenie.

Tabela 3

Predyktory metapercepcji – analizy regresji w grupie córek

Analizy regresji	Model dopasowania		beta	Test istotności
I.*	$F(1,49)=12.02$; $p < .01$		.448	3.47; $p < .01$
II.**	$F(1,49)=6.48$; $p < .05$		-.345	-2.55; $p < .05$
III.***	$F(2,47)=3.26$; $p < .05$	SA	-.327	-2.43; $p < .05$
		MET	-.060	n.i.

*I – samoocena w roli predyktora pozytywności metapercepcji; ** II – samoocena w roli predyktora pożądanego metapercepcji; ***III – samoocena (SA) i metapercepcja (MET) jako predyktory pożądanego metapercepcji

W dalszych analizach porównano nasilenie zmian psychologicznych w podgrupach kobiet pragnących ocen obiektywnych i wyidealizowanych ze strony partnera roli. Ze względu na niewielkie liczebności badanych pragnących ocen wyidealizowanych, osoby z ocenami powyżej wartości obiektywnej (5, 6 i 7) potraktowano łącznie. Wyniki prezentuje Tabela 4.

We wszystkich badanych rolach kobiety pragnące być oceniane obiektywnie charakteryzowały się bar-

W celu sprawdzenia, czy osoby badane czują się w związku idealizowane oraz czy poziom idealizowania zależy od samooceny, porównano pozytywność samowiedzy i aktualnej metapercepcji u osób o różnej samoocenie. Wykonano analizy wariancji mieszanej z powtarzanym pomiarem: wysokość samooceny (niska-wysoka) [zmienność międzyobiektywna] × rodzaj wiedzy (samowiedza-metapercepcja) [zmienność wewnątrzobiektywna] dla każdej roli oddzielnie. Poziomy samooceny wyróżniono na podsta-

Tabela 4

Porównanie badanych zmiennych psychologicznych u kobiet pragnących ocen obiektywnych i wyidealizowanych w różnych rolach społecznych

	Chcę być oceniana obiektywnie	Chcę być oceniana lepiej niż jestem	Testy U Manna-Whitneya
Dziewczyny:	N=64	N=24	
Samooocena	29.04	29.20	n.i.
Samowiedza	4.43	4.21	n.i.
Metapercepcja	4.24	4.03	847.0; $p=.06$
Żony:	N=32	N=17	
Samooocena	31.96	29.90	n.i.
Samowiedza	4.50	4.13	151.5; $p<.01$
Metapercepcja	4.43	4.10	350.5; $p<.01$
Córki:	N=30	N=20	
Samooocena	31.13	26.55	354.5; $p<.01$
Samowiedza	4.30	4.00	425.5; $p=.09$
Metapercepcja	4.15	3.67	390.5; $p<.05$
Matki:	N=40	N=13	
Samooocena	30.45	28.53	n.i.
Samowiedza	4.54	4.20	256.0; $p<.05$
Metapercepcja	4.48	4.03	259.0; $p=.05$

dziej pozytywną aktualną metapercepcją niż kobiety pragnące być idealizowanymi. Ponadto większość kobiet z pierwszej grupy (z wyjątkiem kobiet w roli dziewczyny) posiadała również bardziej pozytywną samowiedzę na temat swojej roli. Samooocena różnicowała charakter pożądaných ocen (obiektywne-wyidealizowane) zaledwie w przypadku kobiet występujących w roli córki: kobiety pragnące być idealizowanymi miały niższą samoocenę niż kobiety pragnące ocen obiektywnych.

wie mediany ($Me = 30$). W grupie kobiet występujących w roli dziewczyn i matek uzyskano efekt rodzaju wiedzy: badane, niezależnie od wysokości samooceny, oceniały wyżej swoją rolę niż wyobrażały sobie jej oceny ze strony partnerki. U matek podobna kierunkowo prawidłowość nie osiągnęła istotności statystycznej, natomiast w grupie córek uzyskano efekt interakcyjny: w grupie kobiet o wysokiej samoocenie obie zmienne były na podobnym poziomie, natomiast u córek o niskiej samoocenie, podob-

Tabela 5

Porównanie samowiedzy z aktualną metapercepcją w różnych rolach społecznych kobiet

Rola	Samowiedza	Metapercepcja	Testy
Dziewczyny	4.38 (.76)*	4.19 (.72)	$F(1,86)=11.10; p<.01; h^2=.11$
Żony	4.35 (.54)	4.26 (.47)	n.i.
Córki – NSA**	3.98a (.39)	3.57b (.43)	efekt interakcyjny: $F(1,48)=8.28; p<.01; h^2=.15$
Córki – WSA	4.35a (.50)	4.29a (.42)	
Matki	4.45 (.62)	4.35 (.57)	$F(1,51)=9.08; p<.01; h^2=.15$

* – w nawiasach odchylenia standardowe; ** – NSA – niska samoocena; WSA – wysoka samoocena

nie jak w pozostałych rolach, samowiedza na temat roli była bardziej pozytywna niż metapercepcja. Uzyskane prawidłowości pokazuje Tabela 5.

PODSUMOWANIE BADANIA I

W I badaniu uczestniczyły kobiety zadowolone z pełnionych przez siebie ról, o czym świadczą wysokie samooceny roli (pozytywna samowiedza) oraz oceny aktualnej metapercepcji. Możliwe, że właśnie z tego powodu badane kobiety zdecydowanie częściej chciały być oceniane realistycznie (pozytywnie, zgodnie z samowiedzą), a znacznie rzadziej idealizowane przez partnerów roli. W żadnej z ról badane kobiety nie czuły się też idealizowane, gdyż ich samowiedza była bądź równie pozytywna bądź trochę wyższa niż wyobrażenia o tym jak są oceniane przez partnerów. We wszystkich też rolach kobiety, które chciały być idealizowane, miały mniej pozytywną aktualną metapercepcję niż kobiety deklarujące oceny obiektywne. Wynik ten dowodzi efektu „deficytu pozytywnych ocen”: to osoby mniej zadowolone z relacji – zakładając, że metapercepcja jest wskaźnikiem komfortu psychicznego jednostki w danym związku – chcą być idealizowane. Uzyskane wyniki pokazują również, że samoocena nie jest panaceum na subiektywny dobrostan badanych, gdyż tylko w dwóch z czterech ról (dziewczyny i córki) kobiety o wyższej samoocenie były przekonane, że są lepiej oceniane przez partnera (miały bardziej pozytywną aktualną metapercepcję) niż kobiety o niższej samoocenie.

BADANIE 2*

Analogicznie jak w badaniu pierwszym interesowano się pożądaną metapercepcją i jej związkiem z samowiedzą oraz rzeczywistą metapercepcją, tym razem wśród kobiet i mężczyzn o różnych sposobach konstruowania Ja, występujących w dwóch rolach: matki/córki oraz ojca/syna. Badane relacje dotyczyły córek i synów w okresie wczesnej dorosłości oraz matek i ojców posiadających dzieci właśnie w tym wieku.

Wprawdzie zgodnie ze stereotypami płciowymi niezależność przypisywana jest mężczyznom, a współzależność kobietom (por. Cross i Madson, 1997), a sposób konstruowania Ja jest względnie niezależny od płci jednostki (por. Singelis, 1994; Stojanowska i Toć, 2010). Ponadto oba rodzaje Ja są względem siebie ortogonalne, czyli wysokie lub niskie nasilenie jednego rodzaju Ja nie wyklucza występowania podobnego nasilenia drugiego rodzaju Ja.

Pojmowanie Ja na wymiarze niezależności-współzależności wpływa na emocjonalno-społeczne funkcjonowanie jednostki. Osoby z dominującym Ja niezależnym, skoncentrowane na ekspresji własnej odrębności, większą wagę przywiązują do sprawnego funkcjonowania w

wymiarze jednostkowym niż wspólnotowym, natomiast osoby z dominującym Ja współzależnym, określając siebie poprzez relacje z otoczeniem, są w większym stopniu zaangażowane w budowanie dobrych związków interpersonalnych (Cross i Madson, 1997; Cross, Bacon i Morris, 2000; Cross, Morris i Gore, 2002; Stojanowska, 2009). Można zatem oczekiwać, że samowiedza na temat podejmowanych ról społecznych u osób z dominującym Ja współzależnym jest bardziej pozytywna (abstrahując od jej trafności) i w większym stopniu wiąże się z metapercepcją – wyobrażonymi ocenami innych na temat jednostki, niż w przypadku osób z dominującym Ja niezależnym, które lepiej tolerują niedoskonałości w relacjach z innymi, mogą także zachowywać większą świadomość odrębności (niezgodności) własnych ocen i ocen innych na swój temat. Można na przykład oczekiwać, że ojcu z silnym ja niezależnym łatwiej jest niż ojcu z silnym Ja współzależnym zaakceptować rozbieżność między pozytywną samooceną roli a jej krytyczną oceną ze strony syna. Wydaje się również, że w sferze pożądanych ocen osoby z silnym Ja niezależnym, ceniące swoją odrębność, będą częściej oczekiwać ocen obiektywnych niż osoby z Ja współzależnym, dla których harmonijne relacje, choćby oparte na idealizowaniu, mogą być ważniejsze od rzeczywistego bycia rozumianym przez drugą osobę. Przesłanką do takich oczekiwań są badania Kito (2005) pokazujące większą otwartość interpersonalną indywidualistycznych Amerykanów niż wspólnotowych Japończyków w różnorodnych związkach, oraz własne badania (Stojanowska, 2009) pokazujące, że to Ja niezależne (a nie współzależne) sprzyjało otwartości mężczyzn w kontaktach intymnych.

METODA

Osoby badane

W badaniach uczestniczyło 60 mężczyzn w roli ojca (M wieku = 52.5) posiadających syna w okresie wczesnej dorosłości, stanu wolnego i mieszkającego razem z rodzicami, 100 mężczyzn w roli syna (M wieku = 22) w okresie wczesnej dorosłości, również mieszkających z rodzicami i stanu wolnego, 67 kobiet w roli matek (M wieku = 47.3) mieszkających z córkami, w okresie wczesnej dorosłości, oraz 59 kobiet (M wieku = 21.6) w roli córki, również mieszkających z rodzicami.

Przebieg badań

Podobnie jak poprzednie, badanie 2 miało charakter indywidualny i przeprowadzono je w warunkach naturalnych. Osoby badane, po sprawdzeniu czy spełniają warunki roli, wypełniały metody do pomiaru sposobu konstruowania Ja, pozytywności samowiedzy i aktualnej metapercepcji w określonej roli oraz pożądaną metapercepcję.

* *Badania zostały przeprowadzone przez magistrantki: Jędrych (2011), Kintop (2010), Mazonik (2010) oraz Sternik (2010).

NARZĘDZIA POMIARU

Sposób konstruowania Ja

Do pomiaru wykorzystano metodę SCS Singelisa w polskiej adaptacji Moniki Toć (por. Stojanowska, Toć, 2010). Metodę opracowano na podstawie próby 338 studentów obojga płci w wieku 20-25 lat. Dane spełniają warunek adekwatności doboru próby ($KMO=.67$). Z oryginalnej skali Singelisa składającej się z 30 zdań, za pomocą eksploracyjnej analizy czynnikowej (PAF) z metodą rotacji Varimax wyodrębniono 2 czynniki liczące po 10 zdań o minimalnych ładunkach czynnikowych .30. Wartości własne czynników uzyskały zadowalającą wartość (2.27 dla Ja współzależnego i 1.56 dla Ja niezależnego). Każde zdanie oceniane jest na 7-stopniowej skali, na której 1 oznacza: „zupełnie nie zgadzam się”, a 7 – „zupełnie zgadzam się”. Ze względu na dobrą rzetelność obu skal (α Cronbacha ja współzależne = .71, α Cronbacha ja niezależne = .64) wskaźnikami nasilenia każdego Ja były wartości sumatywne.

Samowiedza

Podobnie jak w badaniu pierwszym opracowano własne narzędzia pomiaru. Na podstawie badań pilotażowych w grupach kobiet i mężczyzn pozostających w analogicznych rolach społecznych jak osoby biorące udział w badaniach właściwych wybrano po 7 zdań, zdaniem badanych najlepiej opisujących zachowania i postawy „dobrej” matki i ojca oraz „dobrej” córki i syna. Przykładowe zdania dla roli dobrego ojca: „Jestem tolerancyjnym ojcem”, „Umiem rozmawiać z synem na każdy temat”, a dla roli syna: „Umiem rozmawiać z ojcem o swoich problemach”, „Ojciec może na mnie polegać”. W rolach matki i córki wykorzystano te same zdania, co w badaniu I. Ze względu na wysoką zgodność ocen dla wszystkich zdań (α Cronbacha > .75) wskaźnikami pozytywności samowiedzy były wartości średnie.

Metapercepcja

Na podstawie zdań wykorzystanych do pomiaru samowiedzy opracowano zdania do oceny aktualnej metapercepcji. Przykładowe zdania do badania metapercepcji w roli ojca: „Mój syn uważa, że jestem tolerancyjnym ojcem”, „Mój syn wie, że może porozmawiać ze mną na każ-

dy temat”, a w roli syna: „Ojciec uważa, że umiem z nim rozmawiać o swoich problemach”, „Ojciec uważa, że może na mnie polegać”. Do badania metapercepcji w roli matki i córki wykorzystano te same zdania co w badaniu I. Podobnie jak dla samowiedzy osiągnięto wysoką spójność ocen dla 7 zdań (α Cronbacha > .8) i dlatego obliczano średnią jako wskaźnik pozytywności metapercepcji.

Pożądana metapercepcja

Podobnie jak w I badaniu wykorzystano 7-stopniową skalę do pomiaru pożądanego metapercepcji. Badani odpowiadali na pytanie w jaki sposób chcieliby być oceniani w roli matki/córki oraz ojca/syna przez partnera roli.

WYNIKI

Na początku zbadano strukturę pożądanego metapercepcji w różnych rolach społecznych (Tabela 6). W obu rolach mężczyzn: ojców i synów, kategorią najczęściej wybraną do oceny pożądanego metapercepcji była kategoria ocen obiektywnych. Jeśli jednak zaprezentowane wyniki przedstawić w postaci zdychotomizowanej: pożądanego ocen obiektywne – pożądanego ocen idealne łącznie (oceny 5, 6 i 7), to synowie częściej chcieli być idealizowani (54%) niż oceniani obiektywnie (45%), natomiast ojcowie częściej chcieli być oceniani obiektywnie (63.3%) niż idealizowani (26.6%). Różnice w ocenach pożądanego metapercepcji synów i mężczyzn były istotne na poziomie słabej tendencji statystycznej: χ^2 -kwadrat ($df=4$, $N=160$) = 7.8; $p<.1$.

W obu rolach kobiecych: matek i córek kategorią dominującą pożądanego metapercepcji były oceny obiektywne i obie grupy nie różniły się istotnie strukturą tej zmiennej ($p>.2$).

Następnie wykonano analizy korelacyjne między zmiennymi dla każdej roli oddzielnie (Tabela 7). Zarówno w grupie ojców jak i synów pożądana metapercepcja korelowała ujemnie z samowiedzą jednostki i jej aktualną metapercepcją: im mniej korzystnie badani oceniali siebie w roli oraz im mniej pozytywnie wyobrażali sobie oceny własnej osoby przez partnera tym bardziej chcieli być idealizowani w związku (górna część Tabeli 7). W obu grupach Ja współzależne sprzyjało pozytywnej metapercepcji (w grupie synów – na poziomie tendencji

Tabela 6

Pożądana metapercepcja kobiet i mężczyzn – dane procentowe i liczbowe

Role	Pożądana metapercepcja					Chi-kwadrat
	Trochę gorzej	Obiektywnie	Trochę lepiej	Lepiej	Zdecydowanie lepiej	
Synowie (N=100)	1.0 (1)*	45.0 (45)	35.0 (35)	14.0 (14)	5.0 (5)	73.6; $p<.001$
Ojcowie (N=60)	0	63.3 (38)	18.3 (11)	10.0 (6)	8.3 (5)	48.4; $p<.01$
Córki (N=59)	1.7 (1)	64.4 (38)	11.9 (7)	8.5 (5)	13.6 (8)	75.15; $p<.001$
Matki (N=67)	0	79.1 (53)	10.4 (7)	6.0 (4)	4.5 (3)	105.12; $p<.001$

* – w nawiasach podane są liczebności

Tabela 7

Korelacje między zmiennymi w grupie kobiet i mężczyzn

W grupie ojców i synów (powyżej przekątnej – synowie, poniżej – ojcowie)					
	Ja niezależne	Ja współzależne	Samowiedza	Metapercepcja	Pożądana metapercepcja
Ja niezależne	X	.329**	n.i.	n.i.	n.i.
Ja współzależne	n.i.	X	n.i.	.169 ^Δ	n.i.
Samowiedza	.266	n.i.	X	.858**	-.341**
Metapercepcja	.358**	.261*	.781**	X	-.433**
Pożądana metapercepcja	n.i.	n.i.	-.325*	-.310*	X
W grupie matek i córek (powyżej przekątnej – córki, poniżej – matki)					
Ja niezależne	X	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
Ja współzależne	.27*	X	n.i.	n.i.	n.i.
Samowiedza	.25*	.26*	X	.85**	-.38**
Metapercepcja	.26*	n.i.	.79**	X	-.32*
Pożądana metapercepcja	-.34**	n.i.	n.i.	-.22 ^Δ	X

^Δ – $p < .01$; * – $p < .05$; ** – $p < .01$

Tabela 8

Zmienne psychologiczne w podgrupach wyróżnionych ze względu na dwa rodzaje pożądanego metapercepcji: obiektywnej i wyidealizowanej

	Chcę być oceniana obiektywnie	Chcę być oceniana lepiej niż jestem	Testy U Manna-Whitneya
Synowie:	N=45 (45%)	N=54 (54%)	
Ja niezależne	51.66 (7.48)	49.59 (8.34)	n.i.
Ja współzależne	47.86 (7.27)	46.85 (7.34)	n.i.
Samowiedza	3.99 (.51)*	3.57 (.47)	870.5; $p < .05$
Metapercepcja	3.80 (.52)	3.32 (.43)	728.0; $p < .01$
Ojcowie:	N=39 (63.3%)	N=21 (36.7%)	
Ja niezależne	48.26 (6.38)	45.95 (8.27)	n.i.
Ja współzależne	52.97 (7.37)	50.90 (9.92)	n.i.
Samowiedza	4.21	3.75	235.0; $p < .01$
Metapercepcja	4.15	3.59	249.0; $p < .01$
Córki:	N=39 (66%)	N=20 (34%)	
Ja niezależne	48.50 (5.8)	48.30 (7.1)	n.i.
Ja współzależne	48.28 (7.1)	51.20 (8.2)	n.i.
Samowiedza	4.30 (.59)	3.78 (.88)	246.0; $p < .05$
Metapercepcja	3.96 (.85)	3.39 (1.17)	265.0; $p < .05$
Matki:	N=53 (79%)	N=14 (21%)	
Ja niezależne	52.58 (7.1)	45.71 (9.1)	200.5; $p < .05$
Ja współzależne	50.90 (8.9)	48.86 (11.2)	n.i.
Samowiedza	4.40 (.53)	4.40 (.33)	n.i.
Metapercepcja	4.26 (.67)	4.01 (.48)	242.5; $p < .05$

* – w nawiasach odchylenia standardowe

statystycznej), a w grupie ojców – również pozytywnej samowiedzy. Niezgodnie z oczekiwaniami nasilenie żadnego z rodzaju Ja nie wiązało się z poziomem pożądanego metapercepcji. W obu grupach mężczyzn samowiedza na temat roli równie silnie i dodatnio korelowała z aktualną metapercepcją – przekonaniem na temat ocen jednostki ze strony partnera. W grupie kobiet (dolna część Tabeli 7) pożądana metapercepcja ujemnie korelowała z aktualną metapercepcją (w roli matek tylko na poziomie tendencji statystycznej) oraz z samowiedzą – tylko w gru-

współzależne [zmienna międzyobiektoowa] $\times$ rodzaj wiedzy (samowiedza–metapercepcja) [zmienna wewnątrzobiektoowa]. Dwa poziomy Ja wyróżniono na podstawie wartości mediany (dla obu Ja jej wartość wynosiła 50).

Z wyjątkiem roli ojca, we wszystkich pozostałych rolach: syna, córki i matki, badani – niezależnie od sposobu konstruowania Ja (nasilenia Ja niezależnego i współzależnego) – oceniali swoją rolę wyżej niż wyobrażali sobie jej ocenę ze strony partnera roli. Wynik prezentuje Tabela 9.

Tabela 9

Porównanie samowiedzy z metapercepcją w różnych rolach społecznych

Rola	Samowiedza	Metapercepcja	Testy
Synowie	3.78 (.53)*	3.59 (.47)	$F(1,96)=12.46; p<.001; h^2=.12$
Ojcowie – NSA**	3.91 (.45)a	3.65 (.46)b	$F(1,56)=4.13; p<.05; h^2=.07$
Ojcowie – WW	4.18 (.39)a	4.16 (.42)a	
Córki	4.11 (.45)	3.73 (.50)	$F(1,55)=44.90; p<.001; h^2=.45$
Matki	4.40 (.52)	4.18 (.44)	$F(1,63)=28.90; p<.01; h^2=.31$

* – nawiasach odchylenie standardowe, ** – Ja WN – osoby o niskim nasileniu Ja współzależnego; Ja WW – osoby o wysokim nasileniu Ja współzależnego

pie córek. Z kolei jedynie w grupie matek oba rodzaje Ja sprzyjały pozytywnej samowiedzy (korelacje dodatnie) i bardziej realistycznej pożądanego metapercepcji (korelacje ujemne). W obu rolach kobiecych (podobnie jak w męskich) pozytywność samowiedzy była dodatnio związana z pozytywnością metapercepcji.

W dalszych analizach porównano zmienne psychologiczne w dwóch podgrupach osób: pragnących ocen obiektywnych (oceny 4) i wyidealizowanych (traktując łącznie osoby z ocenami 5, 6 i 7) (Tabela 8). Zarówno w grupie ojców jak i synów mężczyźni pragnący być oceniani obiektywnie charakteryzowali się bardziej pozytywną samowiedzą na temat roli oraz metapercepcją. W żadnej z podgrup mężczyzn (wyróżnionych na podstawie charakteru pożądanego metapercepcji) nie wystąpiły istotne różnice w nasileniu Ja niezależnego i Ja współzależnego. Podobnie w grupie kobiet córki pragnące być oceniane obiektywnie charakteryzowały się bardziej pozytywną samowiedzą i metapercepcją od córek preferujących wyidealizowany obraz własnej osoby w oczach matki. Z kolei matki preferujące oceny obiektywne charakteryzowały się bardziej pozytywną metapercepcją i silniejszym Ja niezależnym od matek wybierających oceny wyidealizowane.

W celu znalezienia odpowiedzi na pytanie czy badani czują się idealizowani przez partnera roli porównano pozytywność samowiedzy z pozytywnością aktualnej metapercepcji w podgrupach wyróżnionych ze względu na poziomy nasilenia Ja niezależnego i współzależnego, oddzielnie dla każdej roli. W tym celu wykonano analizy wariancji mieszanej z powtarzaniem pomiarem w schemacie: Ja niezależne [zmienna międzyobiektoowa] $\times$ Ja

W grupie ojców uzyskano istotny efekt interakcyjny polegający na tym, że ojcowie o wysokim nasileniu Ja współzależnego mieli równie pozytywną samowiedzę jak i metapercepcję, natomiast ojcowie o niskim nasileniu Ja współzależnego, podobnie jak badani w pozostałych rolach byli przekonani o mniej pozytywnej metapercepcji niż ich samoocena roli. W żadnej badanej roli społecznej nie uzyskano bardziej pozytywnej metapercepcji niż samooceny roli, zatem można zdecydowanie stwierdzić, że badani nie czuli się idealizowani przez partnera.

PODSUMOWANIE BADANIA 2

Zarówno w rolach kobiecych jak i męskich dla ocen pożądanego metapercepcji uzyskano efekt „deficytu pozytywnych ocen” – badani pragnący być idealizowani przez partnera roli charakteryzowali się istotnie mniej pozytywną metapercepcją i samowiedzą roli (z wyjątkiem roli matki) niż badani deklarujący oceny obiektywne. Pożądana metapercepcja dla większości ról (z wyjątkiem roli matki) nie wiązała się z nasileniem Ja niezależnego i Ja współzależnego. Należy więc sądzić, że tożsamość jednostki (rozpatrywana na wymiarze indywidualność – wspólnotowość) nie decyduje bezpośrednio o pożądanego metapercepcji. Również aktualna metapercepcja roli w niewielkim stopniu wiązała się z nasileniem Ja osób badanych w różnych rolach. Podobnie jak w poprzednim badaniu większość osób (z wyjątkiem mężczyzn w roli syna) pragnęła być oceniana obiektywnie, co najprawdopodobniej wynika z faktu, że badani byli zadowoleni z relacji: formułowali pozytywne oceny własnej roli oraz byli przekonani o pozytywnych ocenach ze strony partnera

relacji. W żadnej też z ról nie uzyskano wyniku wskazującego na bycie idealizowanym przez partnera: pozytywność samowiedzy w większości przypadków była wyższa niż aktualna metapercepcja.

DYSKUSJA

Zarówno w rolach kobiecych jak i męskich (z wyjątkiem roli syna) osoby badane zdecydowanie częściej pragnęły być oceniane obiektywnie niż idealizowane. Wynik ten jest niezgodny ze stanowiskiem Boyes i Fletchera (2007) głoszącym powszechne występowanie świadomej potrzeby bycia idealizowanym. Deklarowanie jako pożądanych obiektywnych ocen ze strony partnera nie wyklucza oczywiście dobroczyнного działania idealizowania. Należy sądzić, że (nieświadome) idealizowanie partnera sprzyja zaangażowaniu jednostki w związek, może również na zasadzie samospełniającego się proroctwa uruchamiać w partnerze pożądane zachowania (Snyder, Tanke i Berscheid, 1977; Murray, Holmes i Griffin, 1996b).

Pragnienie ocen obiektywnych nie koliduje z ich pozytywnością. Zbieżność tych ocen ma miejsce wtedy, gdy jednostka charakteryzuje się pozytywną samowiedzą: pragnienie ocen obiektywnych oznacza wówczas tylko tyle, że jednostka pragnie, aby partner docenił jej rzeczywiste zalety. Taka sytuacja niewątpliwie miała miejsce w niniejszych badaniach: wysoka samoocena ról (pozytywność samowiedzy), w które wchodziła badani pokazuje, że w badaniach uczestniczyły osoby zadowolone z relacji.

W przypadku osób o mniej pozytywnej samowiedzy preferowanie ocen obiektywnych byłoby wyrazem potrzeby transparentności (wglądu partnera w Ja jednostki) traktowanej jako ważny atrybut udanego związku: rozumienia partnera, zamiast jego życzeniowych ocen. Wydaje się jednak, że taka sytuacja występuje znacznie rzadziej. Badania Cameron, Holmesa i Vorauer (2009) pokazują na przykład, że osoby o niskiej samoocenie ujawniające informacje o własnych porażkach są przekonane, że takie zachowanie prowadzi do negatywnych ocen ich osoby i braku wystarczającego wsparcia ze strony partnera.

Uzyskane w grupie kobiet jak i mężczyzn ujemne (choć niewysokie) korelacje pożądanej metapercepcji z samowiedzą i aktualną metapercepcją dowodzą, że potrzeba bycia idealizowanym wynika przynajmniej częściowo z deficytu pozytywnych ocen własnej roli (dokonywanych przez jednostkę lub/i przypisywanych partnerowi). Z kolei wysokie korelacje między samowiedzą i metapercepcją roli pokazują, że konstytutywną cechą relacji społecznych jest ich wzajemność – również w sferze ocen. Trudno byłoby na przykład jednostce utrzymać pogląd, że jest dobrą matką będąc równocześnie świadomą, że córka (lub syn) uważa zupełnie inaczej. Wprawdzie nie pytano badanych bezpośrednio o to, czy czują się idealizowani przez partnera roli (jak to miało miejsce w badaniach Boyes i Fletchera), jednak porównanie samooceny roli z aktualną metapercepcją pokazało, że

w żadnej grupie metapercepcja nie była wyższa od samowiedzy (wręcz przeciwnie: częściej była trochę niższa), należy więc sądzić, że w zakresie ważnych dla związku zachowań i postaw osoby zadowolone z relacji nie czuły się idealizowane.

Badania w słabym stopniu potwierdziły większą potrzebę bycia idealizowanym przez osoby o niższej samoocenie (istotne różnice uzyskano tylko w grupie córek), podobnie dla większości badanych (z wyjątkiem matek) nie wykazały związków tej potrzeby ze sposobem konstruowania Ja. Taki rezultat sugeruje, że potrzeba bycia idealizowanym nie wiąże się bezpośrednio z osobowością, gdyż osobowość nie determinuje tego co dzieje się w konkretnym związku interpersonalnym. Wprawdzie niektóre cechy osobowości, takie jak pozytywna samoocena czy relacyjny sposób pojmowania Ja sprzyjają kształtowaniu udanych relacji interpersonalnych (Murray, Holmes i Griffin, 2000; Cross, Bacon i Morris, 2000; Stojanowska, 2009), jednak ich nie gwarantują.

Konkludując, zaprezentowane badania pokazują, że świadomość bycia idealizowanym nie jest konieczna dla zadowolenia z relacji, a pragnienie bycia idealizowanym wśród osób zadowolonych ze związku występuje jako opcja zdecydowanie mniejszościowa. Należy oczekiwać, że wśród osób mniej zadowolonych z relacji badane zależności wypadłyby inaczej: prawdopodobnie więcej badanych pragnęłoby idealizowania siebie przez partnera.

LITERATURA

- Aronson, E. (1992). *The social animal*. New York: Freeman.
- Baron, R.M., Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction In social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Biernacka, D. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli dziewczyny wśród młodych kobiet o różnej samoocenie*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.
- Boyes, A.D., Fletcher, G.J.O. (2007). Metaperception of bias in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 286-306.
- Cameron, J.J., Holmes, J.G., Vorauer, J.D. (2009). When self-disclosure goes awry: Negative consequences of revealing personal failures for lower self-esteem individuals. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 217-222.
- Cross, S.E., Madson, L. (1997). Models of the self: self-construal and gender. *Psychological Bulletin*, 1, 5-37.
- Cross, S.E., Bacon, P.L., Morris, M.L. (2000). The relational-interdependent self-construal and relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 791-808.
- Cross, S.E., Morris, M.L., Gore, J.S. (2002). Thinking about oneself and others: The relational-interdependent self-construal and social cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 399-418.
- Greenwald, A.G. (1980). The totalitarian ego. Fabrication and revision of personal history. *American Psychologist*, 35, 603-618.
- Jędrzych, D. (2011). *Samowiedza i metapercepcja w roli córek wśród kobiet o różnym nasileniu Ja niezależnego i Ja współzależnego w okresie wczesnej dorosłości*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.

- Kenny, D.A., DePaulo, B.M. (1993). Do people know how others view them? An empirical and theoretical account. *Psychological Bulletin*, 1, 145-161.
- Kenny, D.A., Acitelli, L.K. (2001). Accuracy and bias in the perception on the partner in a close relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 439-448.
- Kintop, D. (2010). *Samowiedza i metapercepcja kobiet w roli matki z różnym nasileniem Ja niezależnego i Ja współzależnego*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.
- Kito, M. (2005). Self-disclosure In romantic relationships and friendships among American and Japanese college students. *The Journal of Social Psychology*, 145, 127-140.
- Łaguna, M., Lachowicz-Tabaczek, K., Dzwonkowska, I. (2008). *Samooceńa i jej pomiar. Polska adaptacja skali SES M. Rosenberga*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Mazonik, E. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli syna wśród mężczyzn o różnym nasileniu Ja niezależnego i Ja współzależnego*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.
- May, B.A. (1991). The interaction between rating of self, peer' perception and reflexive self-ratings. *The Journal of Social Psychology*, 4, 483-493.
- Murray, S.L., Holmes, J.G., Griffin, D. (1996a). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 79-98.
- Murray, S.L., Holmes, J.G., Griffin, D. (1996b). The self-fulfilling nature of positive illusions in romantic relationships: Love is not blind, but prescient. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1155-1180.
- Murray, S.L., Holmes, J.G., Griffin, D. (2000). Self-esteem and the quest for felt security: How perceived regard regulates attachment processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 478-498.
- Murray, S.L., Holmes, J.G., Bellavia, G., Griffin, D.W., Dolderman, D. (2002). Kindred spirits? The benefits of egocentrism in close relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 563-581.
- Piechowicz, B. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli żony wśród kobiet o różnej samoocenie*. Nie opublikowana praca magisterska, WSFiZ, Warszawa.
- Singelis, Th.M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 5, 580- 591.
- Sitek, M. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli córki wśród dziewcząt o różnej samoocenie*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.
- Snyder, M., Tanke, E.D., Berscheid, E. (1977). Social perception and interpersonal behavior: On the fulfilling nature of social stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 656-666.
- Sobczak, K.I. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli matki wśród kobiet o różnej samoocenie*. Nie opublikowana praca magisterska. Warszawa: WSFiZ.
- Sternik, B. (2010). *Samowiedza i metapercepcja w roli ojca wśród mężczyzn o różnym nasileniu Ja niezależnego i Ja współzależnego*. Niepublikowana praca magisterska, WSFiZ, Warszawa.
- Stojanowska, E. (2009). Self-construals, interpersonal openness and satisfaction from relationships in the early adulthood stage. W: A. Matczak (red.), *Determinants of social and emotional competencies* (s. 123-154), Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Stojanowska, E., Toć, M. (2010). Związki między ja niezależnym i współzależnym, płcią psychologiczną i samooceną kobiet i mężczyzn. W: E. Stojanowska (red.), *Autoprezentacja dzieci i dorosłych. Temperamentalne, tożsamościowe oraz środowiskowe uwarunkowania* (s. 139-184). Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Swann, W.B.Jr. (1990). To be adored or known? The interplay of self-enhancement and self- verification. W: R.M. Sorrentino, E.T. Higgins (red.), *Motivation and cognition* (s. 404-448). New York: Guilford Press.
- Swann, W.B.Jr, Hixon, G., DeLaRonde, C. (2002). Embracing the bitter "truth": Negative self-concepts and marital commitment. *Psychological Science*, 3, 118-121.
- Swann, W.B., Gill, M.J. (1997). Confidence and accuracy in person perception: do we know what we think we know about our relationship partners? *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 747-757.
- Taylor, S.E., Brown, J. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103, 193-210.